

Huub Wijffes

Journalistiek in Nederland 1850-2000. Beroep, cultuur en organisatie
 Amsterdam (Boom) 2004, 620 p., € 29,50
 ISBN 90 5352 949 7

In een speciale vergadering van de nvj, de Nederlandse Vereniging van Journalisten, werd in februari van dit jaar de studie *Journalistiek in Nederland 1850-2000. Beroep, cultuur en organisatie* gepresenteerd. Staatssecretaris Medy van der Laan kreeg het eerste exemplaar uit handen van de auteur, de mediahistoricus dr. Huub Wijffes. Daar mocht zij blij mee zijn, want het is een voortreffelijk boek, dat langer zijn waarde zal houden dan het beleid van de bewindsvrouw.

Wijffes heeft zich in eerdere publicaties en als docent journalistiek aan de Rijksuniversiteit Groningen steeds uitgesproken voor een bredere, cultuurhistorische benadering van de persgeschiedenis. Tegelijk weet hij, als praktische historicus, dat een integrale geschiedenis van de journalistiek in Nederland (als roeping, métier, functie en machtsfactor) een kader en structuur nodig heeft. Hij heeft er daarom voor gekozen zijn geschiedenis van de journalistiek grotendeels te verbinden aan de vorming van en discussies binnen de beroepsorganisaties van journalisten sinds 1883. Hierin wordt de journalistiek als beroep en beroepsgroep zichtbaar, zonder dat de geschiedenis ervan versmalt tot louter een overzicht van professionalisering en belangenbehartiging.

Integendeel, juist via de representatieve beroepsorganisaties ontstaat inzicht in de historisch veranderende 'journalistieke cultuur', dat wil zeggen 'het geheel van opvattingen over beroep, positie en verantwoordelijkheden van de journalist en de daarmee samenhangende praktijken'. (p. 5) Sinds de late negentiende eeuw omvatten de beroepsorganisaties journalisten van zeer diverse pluimage. Binnen de organisatie werden kwesties als die van de vrije nieuwsgaring, journalistieke ethiek, verantwoordelijkheid en stijl geëxpliciteerd.

Wijffes heeft zijn twaalf hoofdstukken plus epiloog gerangschikt in drie delen of perioden. De eerste periode, ca. 1850 tot 1914, staat in het teken van de uitvinding van de moderne journa-

listiek. Wie in de vroeg- en midden-negentiende-eeuwse praktijk en betekenis van krant en journalistiek geïnteresseerd is, vindt hier niet veel nieuws. Maar het is evident dat vooral na 1870, toen in enkele decennia het aantal krantentitels toenam van 13 naar ruim 70 en de oplage groeide van nog geen honderdduizend naar een miljoen, een heel nieuw type journalist(iek) ontstond, met nieuwe genres, functies, specialismen, stijl en vormgeving, en een zelfbewuste beroepsopvatting die onder meer tot uitdrukking kwam in de oprichting van de Nederlandsche Journalisten Kring (NJK) in 1883.

De tweede periode omvat de halve eeuw van 1914 tot aan de jaren 1960, onder de titel 'Een verantwoordelijk systeem'. 'Verantwoordelijkheid als systeem' zou een juistere typering zijn geweest, want dit was inderdaad de grondtoon en opdracht van de Nederlandse journalistiek in deze halve eeuw van georganiseerde verzuiling en twee wereldoorlogen. Terecht wijst Wijfjes erop dat er een omvangrijk neutraal-populair mediasegment bestond en dat de politieke kleur van krant en omroep maar in beperkte mate de publieksloyaliteit bepaalde. Ook in deze periode vonden ingrijpende vernieuwingen plaats, zoals het verschijnen van de nieuwe media film en radio naast de pers, en de opkomst van de sportjournalistiek. Toch blijft onmiskenbaar dat de media in deze halve eeuw bij uitstek product én vormgever waren van de verzuilde pacificatie- en disciplineringsstrategie.

Daaraan kwam radicaal een einde in de jaren zestig en zeventig, waarop de typering van het derde deel, 'Kritische autonomie', het meest van toepassing is. Het waren de jaren van 'kritiese' (onderzoeks-) journalistiek en van de televisie als nieuw medium, maar ook van de professionalisering van de journalistiekopleiding en de (materiële) belangenbehartiging.

Wijfjes laat dit derde deel doorlopen tot aan 2000, enigszins onzeker als hij zegt te zijn over een nadere periodisering van de eigentijdse geschiedenis. Maar zijn hoofdstuk II, over de positie van de journalistiek in een op drift geraakt multimediabestel sinds de jaren tachtig vormt toch feitelijk een nieuwe wereld, wezenlijk verschillend van de periode vóór de commerciële

televisie, de kabel, de schotel en het internet. Emotionalisering, commercialisering, de macht van de *television logic* en de informatie-anarchie van het internet creëren nieuwe typen journalisten en nieuwe, wezenlijke keuzen voor de bestaande journalistieke cultuur. Het is een hoofdstuk waarin de auteur opnieuw toont greep te hebben op een groot aantal ontwikkelingen en deze helder te kunnen analyseren. Hoogstens werkt het stilistisch wat vervreemdend. Wijfjes onverstoortbaar de meest recente ontwikkelingen te zien bespreken in de historische onvoltooid verleden tijd.

Dat is ook wel een eigenaardigheid van dit knappe, rijke en overvloedige boek. Het is prettig geschreven, vaak met een lichte toets, treffende adjectieven, een laconieke *tongue-in-cheek*-humor, mooie voorbeelden en citaten. Maar ondanks dat werkt het geheel, misschien door de enorme omvang en het analytische gehalte in de beschrijving, toch vrij neutraal.

Journalistiek in Nederland staat voorlopig, als een standaardwerk. Ook als pendant van de bestaande persgeschiedenis die hoofdzakelijk op kranten en andere media als organisatie of als informatiebron gericht is. Wijfjes heeft oog voor de technische, organisatorische, maatschappelijke en ideologische contexten van de journalistiek in elke periode, voor de professionalisering van het vak, de ontwikkeling van genres en vormgeving, en de invloed van buitenlandse modellen. Het is daardoor, zeker voor het publiek van dit tijdschrift, een van de belangrijkste studies van dit jaar.

Remieg Aerts